

DE WETTELIJKE REGELING VAN DE OMROEP IN NEDERLAND

Sinds 29 mei 1969 heeft Nederland voor het eerst in zijn geschiedenis een omroepwet. De pogingen om deze wet tot stand te brengen hebben rond 20 jaar geduurd. Onmiddellijk na de oorlog is men met de voorbereiding van een Omroepwet begonnen. En er zijn sinds 1947 verschillende wegen aanbevolen, initiatieven ontwikkeld, pogingen gedaan en plannen steeds opnieuw gesmeed om tot dit doel te komen. Indrukwekkend is de lijst van bestuurslieden die zich in die jaren met de omroep hebben bezig gehouden. Maar al die jaren hebben zij tegen deze weerbarstige en zo controversiële omroepmaterie tevergeefs opgetornd. Kabinetsformaties werden er door bemoeilijkt, verzoeningscommissies zijn er niet uitgekomen en een kabinet is er door ten val gebracht. Tot een grote meerderheid in de beide Kamers zich in de eerste twee maanden van 1967 met een ontwerp-wet verenigde. Dat de invoering van de wet intussen meer dan twee jaar vergde, wijst erop dat ook de verdere detaillering veel zorg en overleg vereiste. Die periode van zorg en overleg is zeker nog niet afgesloten. De omroepwet mag dan, zoals de redactie van "Studio", het programmablad van de KRO, constateerde, een aardig bouwwerk voor het Nederlands Omroepbestel neerzetten, over de inrichting van de diverse vertrekken kan men nog danig van mening verschillen. En dat is maar goed ook. Een omroepbedrijf dat plaats rust moet zo goed als overleden zijn.

De opzet van mijn betoog zal zo zijn dat ik in de eerste plaats iets zeg van de historiek van de omroepwetgeving in Nederland; dat ik in de tweede plaats over de inhoud van de nieuwe omroepwet iets zal zeggen en dat ik in de derde plaats een paar conclusies trek samenhangend met een korte beschouwing over het omroepbestel dat wij in België hebben.

Korte historiek van de Nederlandse omroepwetgeving

De omroep in Nederland is van de aanvang af ontsproten uit het particulier initiatief en is ontstaan onder invloed van zakelijke belangen.

De eerste regelmatige radio-uitzendingen in Nederland, zelfs in Europa, geschieden in 1919 te Den Haag door ir. H.H.S. à Steringa Idzerda en waren o.a. bedoeld om onder de radio-amateurs reclame te maken voor de producten van zijn eigen bedrijf van radio-apparaten. Zijn voorbeeld werd gevolgd door zes andere radio-firma's. Maar op één na hebben ze hun uitzendingen als een te kostbare reclame-methode gestaakt. De enige die overbleef was de Nederlandse Seintoestellen Fabriek (N.S.F.) - nu Philips Telecommunicatie Industrie - die in 1923 de Hilversumse Draadloze Omroep (H.D.O.) oprichtte waaruit later via de Algemeene Nederlandse Radio-Omroep in 1927 de Algemene Vereniging Radio-Omroep (A.V.R.O.) zou voortkomen. De H.D.O., later de AVRO) had daarbij de pretentie de nationale omroep van Nederland te zijn.

Anders evenwel dan in Groot-Britannië bleef in Nederland het beheer van de radio-omroep niet in handen van één algemene, nationaal gerichte organisatie. Reeds spoedig nadat de H.D.O. met zijn uitzendingen een aanvang had genomen wensten de belangrijkste godsdienstige en geestelijke stromingen ook op het terrein van de omroep zelfstandig werkzaam te zijn. Dit verlangen leidde tot de oprichting in 1924 van de N.C.R.V. (Nederlands Christelijke Radio Vereniging), in 1925 van de K.R.O. (Katolieke Radio Omroep) en de V.A.R.A. (de vereniging van Arbeiders Radio-Amateurs) en in 1926 van de V.P.R.O. (Vrijzinnig Protestantse Radio Omroep) die van meet af aan de beginselen hebben uitgedragen, die behoorden bij de geestelijke stromingen, waarvan zij de representanten waren. De AVRO werd daarbij op één rij gezet met de andere omroeporganisaties, hoewel de AVRO nimmer heeft opgehouden haar volstrekt aparte en geheel eigen karakter als omroepcomponent te verkondigen, naast de andere. Daarmee was de grondslag gelegd van een omroepstructuur waarmee Nederland tot de dag van vandaag een unieke plaats in de wereld inneemt.

Deze omroeporganisaties hadden aanvankelijk een voorlopig karakter. Men wilde ook in Nederland komen tot een nationale omroep. Daarvoor werd in 1925 de Regeringscommissie voor den Nationale Draadlozen Omroep, naar haar voorzitter ook wel genoemd de Commissie Ruys te Beerenbrouck, in het leven geroepen. Deze kreeg tot taak de regering van advies te dienen inzake de definitieve regeling van de radio-

omroep. Het streven van de commissie werd echter door de feiten achterhaald : toen de kamer zich over het omroepbestel moest uitspreken was er al te veel gesticht en gegroeid uit "zuilenhout" om het terzijde te kunnen schuiven voor het algemene. Bij de wet van 12 mei 1928, bedoeld als wijziging en aanvulling van de Telegraaf- en Telefoonwet 1904 en waarin de artikels 3ter en 3quater werden ingevoegd, is de verzorging van de radio-omroep geheel en al overgelaten aan de particuliere omroepverenigingen. Onder deze privaatrechtelijke verenigingen zou de beschikbare zendtijd naar billijkheid worden verdeeld voor zover zij voldeden aan nader bij algemene maatregel van bestuur te stellen eisen. Die algemene maatregel van bestuur werd het radio-reglement van 15 mei 1930. Het zendtijdenbesluit van 1930 verdeelde de zendtijd gelijkelijk over de vier grote omroeporganisaties (AVRO, KRO, NCRV, VARA) na aftrek van zendtijd voor bijzondere omroepen (VPRO). Hiervoor moest vijf procent van de totale zendtijd ter beschikking blijven.

Het toewijzen van zendtijd aan de bestaande omroepverenigingen leidde tot luidruchtige reacties bij de voorstanders van een eenheidsomroep, maar stimuleerde ook de inzet van de programmamakers en de offergezindheid van de leden geestesverwanten (Inkomsten uit reclame waren verboden; luistergeld werd pas ingevoerd na 1940).

De omroepverenigingen trokken overeenkomstig het principe "ieder vist op zijn eigen getij" - separatief, gescheiden op. Elke omroepvereniging beschikte over eigen studio's, een eigen technische dienst, eigen medewerkers, eigen orkesten, een eigen hoorspelkern. Zij legden zelf contacten met binnen- en buitenlandse instanties en hadden elk een eigen omroeporgaan.

Toch bestond reeds voor de oorlog een loyale technische samenwerking tussen de grote omroepverenigingen, zij het zonder de eigen inzichten te verloochenen. Het betekende evenmin dat de omroepen elkaar in het hart gingen sluiten. Maar zij waren verstandig en praktisch genoeg om in te zien dat de eigen doelstellingen alleen langs de weg van een vruchtbare samenwerking konden worden nagestreefd en niet in de hitte van een omroepstrijd. Het resultaat van deze geestesgesteldheid was o.m. de gezamenlijke participatie van de grote omroepverenigingen met de regering, resp. met 40 en 60 pct van de aandelen, in de Nederlandse Omroep Zender Maatschappij (de Noezema). Deze naamloze vennootschap, opgericht op 24 december 1935, werd met uitsluiting van ieder ander belast met het beheer, de aanleg en de exploitatie van het Nederlandse zenderpark. Zij werd opgericht met het doel

een einde te stellen aan het onderling gekrakeel van de omroepverenigingen over het gebruik van het zenderpark en tevens met de bedoeling sterk te kunnen staan in internationaal gezelschap bij de onderhandelingen over de golflengtenverdeling. De tijd heeft geleerd dat de maatregel van minister Mr. J.A. de Wilde juist is geweest. Al die jaren heeft de Noezema, praktisch zonder enige verandering, haar werk verricht en werd de samenwerking op het gebied van de zendinrichting tussen de staat en de omroeporganisaties gewaarborgd.

Ten aanzien van de vooroorlogse samenwerking van de omroepverenigingen kan ook nog de oprichting al in 1927 van het "Comité van Omroepverenigingen", in 1935 uitgegroeid tot het "Centraal Bureau voor de Omroep in Nederland" genoemd worden.

Zo was de stand van zaken toen op 6 maart 1941 de Duitse bezetter aan de openbare werkzaamheden van de vrije omroeporganisaties, die hij een te gecompliceerd apparaat achtte voor zijn propagandistische doelstellingen, een einde maakte en verving door de nationaal-socialistische Rijksradio-Omroep. Ter financiering van haar omroep voerde de bezettende overheid ook een verplichte luisterbijdrage in.

Na de kapitulatie van Duitsland nam het Militaire Gezag de omroep in eigen hand en dreef deze onder de benaming "Herrijzend Nederland" in de richting van een eenheidsomroep. Op 20 januari 1946 droeg de regering de verzorging van de uitzendingen op aan de Stichting "Radio Nederland in Overgangstijd". Aan de moeilijkheden waartoe deze voor Nederland hoogst verwarde toestand op radiogebied uitvoerig leidde, moge ik hier verder onbesproken voorbijgaan.

Uit de oorlogsjaren is echter nog een belangrijk feit te vermelden. Tijdens de bezetting is er in Nederland een sterk besef van verbondenheid en een afkeer van onnodige verdeeldheid ontstaan. Dit streven naar grotere eenheid en nauwer samenwerking leidde op omroepgebied eerst tot de oprichting van de Federatie van Omroepverenigingen op 15 mei 1944 (een overlegorgaan waarin grote algemene omroepbeleidsvraagstukken behandeling vinden en waarin de omroepen in deze beleidsvraagstukken hun houding en actie bepalen) en kreeg later vorm in de Nederlandse Radio Unie van 15 januari 1947 en op 31 mei 1951 in de Nederlandse Televisie Stichting.

Belangrijk is ook dat na de bevrijding sommigen van de oorlogsomstandigheden gebruik hebben willen maken om de omroeporganisaties blijvend uit te schakelen. In vele kringen werd gehoopt dat Nederland na de bevrijding een volkomen gereorganiseerd omroepbestel zou krijgen waarbij de gedachten uitgingen naar een onafhankelijk monopolistisch instituut in de trant van de BBC. Maar spoedig bleek dat de oude constellatie te sterk ingeburgerd was en werden de oude omroepverenigingen - zij het niet zonder strijd - in hun volle zelfstandigheid hersteld. Dat gebeurde bij de beschikking van 15 januari 1947 (Minister Gielen) die, in afwachting van het tijdstip waarop een definitieve wettelijke regeling van het omroepbestel in werking zou treden, de vooroorlogse positie van de omroeporganisaties consolideerde. Via het stichten van de Nederlandse Radio Unie werd bovendien een samenwerking in het leven geroepen ten aanzien van het beheer van een gezamenlijk technisch, artistiek en administratief apparaat. Aan dit lichaam werd voorts de programmacoördinatie opgedragen alsmede de zorg voor een gezamenlijk programma van algemene inhoud waarvoor 1/4 gedeelte van de zendtijd werd gereserveerd. Daardoor werd de technische organisatie van de omroep in Nederland toch wat anders dan voor de oorlog. In programmatorisch opzicht bleef echter elk der omroepverenigingen volkomen vrij in wat zij wensten uit te zenden.

Geeft de hiervoren beschreven geschiedenis van het Nederlandse omroepbestel de gevallen van de radio-omroep weer, de opkomst van de televisie stelde de regering en de volksvertegenwoordiging voor nieuwe problemen. Toen op 18 maart 1948 Philips te Eindhoven begon met televisie-uitzendingen op experimentele basis, wierpen de omroepverenigingen zich al spoedig op als de geeigende organen voor de verzorging van ook deze uitzendingen. Drie jaar later richtten de vijf omroeporganisaties de Nederlandse Televisie Stichting op waarvan de doelstellingen vrijwel overeenstemden met die van de NRU en namen zij de taak van het particuliere initiatief over. Zij konden daarmee verwijzen naar het buitenland waar de instanties belast met de geluidsomroep eveneens de televisie waren gaan verzorgen. Het Televisiebesluit 1956 (1) en de wet op het kijkgeld in 1955 (2) bestendigden deze situatie.

(1) Televisiebesluit 1956, Stb. 1955, 579.

(2) De Wet op het Kijkgeld, Stb. 1955, 489.

De consolidering van het bestaande radiobestel op het terrein van de televisie heeft echter geleid tot teleurstelling en kritiek bij degenen die een andere ontwikkeling, d.w.z. een bestel waarin ook andere dan de bestaande zendgemachtigden konden deelnemen, wenselijk en mogelijk achtten. Want alhoewel in het bestaande bestel de democratische beginselen van gelijkgerechtigheid en van vrije meningsuiting in belangrijke mate werden gerealiseerd, groeide bij velen het inzicht, dat een nieuwe wettelijke regeling op deze punten verder zou moeten gaan.

Een ander element van twijfel ging gepaard met het ontgroeien van de infra-structuur van de televisie aan het bestaande organisatiepatroon. De televisie eiste een eenheid van handelen die binnen het bestel moeilijk kon worden opgebracht en investeringen die de gewone bron van inkomsten te buiten gingen. Daarmee verplaatste de discussie, tot dusver gevoerd op het terrein van de geluidsomroep, zich naar de televisie.

Het verschil van inzicht over de toekomst van het omroepbestel werd bovendien sinds het begin van de jaren vijftig in hoge mate medebepaald door de aktie van hen die de televisie wilden hanteren als reclamemedium. Het Nederlandse reclamewezen en het bedrijfsleven begonnen zich rond die tijd voluit te interesseren voor de mogelijkheden van reclame welke de televisie, doordat dit medium gebruik maakt van bewegend beeld en geluid, ongetwijfeld heeft. Vooral toen in 1955 in Engeland tot toelating van commerciële televisie werd overgegaan, won dit vraagstuk ook in Nederland aan actualiteit en bracht de strijd der meningen in een acuut stadium. De voorstanders van reclametelevisie werden daarbij gesteund door degenen die een onafhankelijk, nationaal omroepbestel propageerden en hier de mogelijkheid zagen om het door hen veroordeelde "Gooise Monopolie" om te buigen in de richting die zij wensten. Op dezelfde wijze hadden een aantal zeer machtige en zeer rijke groeperingen uit de financiële en industriële wereld de reclametelevisie aangegrepen als een kans inspraak in radio en tv-zaken te krijgen.

In de daarop volgende jaren leidde dit alles tot een vaak bewogen discussie waaraan zich maar weinigen onthielden. In de jarenlange discussie zijn alle denkbare argumenten en alle mogelijke kanten van het vraagstuk uitvoerig behandeld, vaak emotioneel geladen, om het gelijk van de eigen partij of het ongelijk van de tegenpartij te bewijzen. De wederzijdse uitspraken liggen verspreid over een enorm groot aantal studiën, publicaties en nota's. In referaten en in lezingen, in tijdschriften en krantenartikels,

op fora en voor de microfoons en camera's deden de omroepen, de kandidaat concessionarissen, de politieke en andere leidinggevendenden zich in alle toonaarden horen. Het bos dreigde het van de bomen te verliezen. Zelden is in de Kamer een onderwerp aan de orde geweest, waarover zolang buiten de Kamer de meningen zo fel op elkaar zijn gebotst. Dat roept ook geen verwondering op als men bedenkt welke voor het gehele Nederlandse volk direkt belangrijke zaak aan de orde was.

De politieke spanning rondom radio en televisie nam in hevigheid toe toen op 15 augustus 1964 de R.E.M. (Reclame Exploitatie Maatschappij) met haar T.V.-Noordzee commerciële televisie vanuit de zee ging verzorgen wat in februari daaropvolgend leidde tot een kabinetscrisis en de val van de regering. Daarmee was de diepgewortelde tegenstelling over deze problematiek in de scherpste staatkundige terminologie aangegeven. Het conflict had bovendien zeer duidelijk gemaakt dat er nu snel iets met de moeilijkheden rondom het bestaande bestel zou moeten gebeuren en dat een definitieve regeling van de omroep noodzakelijk was. Nadat op 26 februari 1965 het kabinet Marriijnen door onderlinge meningsverschillen aangaande de op te stellen wettelijke regeling van het omroepbestel tot aftreden besloot, werd bij de formatie van het volgend kabinet Cals de regeling van de omroep centraal gesteld. En toen ging het vlug.

Op 25 maart 1965 werd een akkoord bereikt over de grondslagen van het radio- en televisiebestel 'nieuwe stijl'. De grondslagen werden door Minister Vrolijk uitgewerkt in een nota welke hij op 28 mei 1965 (1) aan de Tweede Kamer aanbood. In deze nota schetst de minister de hoofdlijnen van het overgangsbestel. De nota geeft opvattingen, die ten grondslag zullen liggen aan het beleid gedurende de jaren die aan de totstandkoming van een omroepwet voorafgaan en de uitgangspunten voor het ontwerp-omroepwet dat op de kortst mogelijke tijd bij de Staten Generaal aanhangig zal worden gemaakt. Na twee dagen beraadslagen nam de Tweede Kamer op 7 juli 1965 de nota Vrolijk aan en drukte zij haar stempel van goedkeuring op het akkoord dat tijdens de kabinetsformatie al was bereikt om op een beperkte schaal reclame op televisie en in de radio toe te laten en nieuwe omroepkandidaten een kans te geven mits zij aan redelijke kwaliteitsnormen voldoen en kunnen waarmaken dat zij over een voldoende aanhang beschikken.

(1) Nota betreffende het Omroepbestel, zitting 1964-1965, 8099, n° 2, 8 blz.

Overeenkomstig de in Nota-Vrolijk en de daaropvolgende schriftelijke en mondelinge behandeling vastgestelde grondtrekken van het overgangsbestel in radio en televisie zijn op 11 november 1965 uitgevaardigd het Besluit houdende Tijdelijke regeling van het Radiobestel (1), het Besluit tot Wijziging van het Televisiebesluit 1956 (2) en het Besluit houdende instelling van een Reclameraad (3). Deze drie besluiten traden op 1 december 1965 in werking. Dezelfde dag verklaarde minister-president Cals dat de regering alles op alles zou zetten om nog in de zittingsperiode van dat kabinet en vóór 1 januari 1967 een ontwerp voor de definitieve regeling van het omroepbestel in te dienen bij de Staten Generaal.

En op 4 mei 1966 - ruim 20 jaar na de oorlog en 43 jaar na het begin van de omroep in Nederland - boden de ministers Vrolijk en Suurhof de Tweede Kamer een ontwerp van wet tot definitieve regeling van de omroep aan (4). In dit ontwerp waren de voorlopige regelingen van het overgangsbestel grotendeels overgenomen, zij het hier en daar gewijzigd en aangevuld.

De kabinetscrisis van oktober stelde de behandeling in het parlement echter enkele maanden uit maar mr. Vrolijk's opvolgster, mej. dr. M.A.M. Klompé achtte het noodzakelijk de wet nog tijdens het interim-kabinet van Jelle Zeylstra te doen behandelen. Zo kon de wet de eindstreep halen in het begin van 1967. Op 18 januari werd ze door de Tweede Kamer met 91 tegen 38 stemmen aanvaard. De behandeling in de Eerste Kamer vond plaats op 23 en 24 februari 1967. Het ontwerp werd er met 40 stemmen voor en 26 stemmen tegen aanvaard. Vergeleken bij de hevige strijd, die zowel in sommige jaren voor als na de Tweede Wereldoorlog rond het omroepbestel heeft gewoed, bood de eindfase allermínst de aanblik van een bloedig Armageddon. Met nog enkele vrij levendige gevechten op onderdelen en voor de rest enige achterhoede-schermutselingen kwam het slot van deze jarenlange controversieele zaak. Op 29 mei 1969 trad de wet tot regeling van de omroep in werking.

-
- (1) Besluit van 11 november 1965, houdende tijdelijke regeling van het Radiobestel (Radiobesluit 1965), Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, 1965, n° 484.
 - (2) Besluit van 11 november 1965 tot wijziging van het Televisiebesluit 1956, Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, 1965, n° 485.
 - (3) Besluit van 11 november 1965, houdende instelling van een Reclameraad, Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden 1965, n° 486.
 - (4) Ontwerp van wet tot regeling van de omroep (omroepwet), zitting 1965-1966; 8579, 1-3, 23 blz.

De Nederlandse Omroepwet

De nieuwe Nederlandse omroepwet wil vooral de volgende uitgangspunten verwezenlijken : a) openheid voor nieuwe zendgemachtigden terwille van een vrije meningsuiting; b) algehele samenwerking en herorientering van de taak van de NRU en NTS om een verantwoord totaalprogramma te verkrijgen; c) toelating van reclameboodschappen zowel in radio als in de televisie.

a. openheid voor nieuwe zendgemachtigden

Een eerste kenmerk van de omroepwet is de mogelijkheid dat nieuwe omroeporganisaties en allerlei interesse- en belangengroepen (van culturele, sociale, levensbeschouwelijke, politieke aard enz.) naast de reeds bestaande omroeporganisaties op alle radio en televisienetten kunnen worden toegelaten.

Hiermede wil de Nederlandse wetgever recht doen aan de behoefte aan een zo ruim mogelijke openstelling van radio en televisie voor zoveel mogelijk groeperingen en meningen in die mate als met een verantwoord gebruik van deze media en een goede programmaopbouw verenigbaar is.

Uiteraard moeten alle gegadigden, die op zendtijd aanspraak maken, aan bepaalde kwalitatieve en/of kwantitatieve voorwaarden voldoen.

Nieuwe omroeporganisaties worden een machtiging verleend indien zij aan de hier onder genoemde criteria voldoen. In de eerste plaats moeten zij de rechtspersoonlijkheid bezitten. In de tweede plaats moeten zij zowel blijkens hun statuten als blijkens hun feitelijke werkzaamheden uitsluitend, althans hoofdzakelijk ten doel hebben radio en/of televisieuitzendingen te verzorgen. In de derde plaats moeten de organisaties zich de uitzending van een volledig radio- en/of televisieprogramma, dat in beginsel alle categorieën van programmastof omvat, ten doel stellen. Dat wil zeggen dat het programma in redelijke verhoudingen informatieve, kunstzinnige, educatieve en recreatieve elementen moet bevatten. Ten vierde moeten ze aantonen dat hun uitzendingen op zodanige wijze voorzien in de bevrediging van in het volk levende culturele of godsdienstige dan wel geestelijke behoefte, dat hun uitzendingen uit dien hoofde

kunnen worden geacht van algemeen nut te zijn. In de vijfde plaats mogen zij niet beogen geldelijke winst te maken. Tenslotte moeten zij aantonen dat zij tenminste 100.000 luisteraars of kijkers als leden of als contribuanten hebben ingeschreven. Hieronder wordt verstaan dat zij jaarlijks ten minste 13 gulden aan contributie betalen indien daarin het abonnement op een programmablad is begrepen en ten minste 5 gulden als dat niet het geval is.

De organisaties die niet aan deze laatste eis, maar wel aan het cultureel criterium voldoen, kunnen worden toegelaten als aspirantomroeporganisatie, mits zij tenminste 15.000 betalende leden of contribuanten hebben ingeschreven. Zij krijgen een zendvergunning voor de duur van twee jaar. Voor het aflopen van deze termijn moeten zij hun ledenaantal tot ten minste 100.000 hebben vergroot, willen zij als echte omroeporganisatie blijven voortbestaan.

Behalve omroeporganisaties kunnen ook kerkgenootschappen, genootschappen op geestelijke grondslag, politieke partijen en andere instellingen, die geen volledige omroepaak nastreven, doch uitzendingen willen verzorgen voor bijzondere doeleinden, voor toewijzing van zendtijd in aanmerking komen. Deze zendgemachtigden behoeven niet te voldoen aan het getal criterium. Wel moeten zij de rechtspersoonlijkheid bezitten, voldoen aan het cultureel criterium, een redelijk belang hebben bij het gebruik van deze media terwijl de luisteraars en/of de kijkers een redelijk belang moeten hebben bij de kennisneming van hun uitzendingen. Tenslotte moeten zij voldoende representatief zijn voor een belangrijke stroming of groepering van het volk en moeten zij aantonen dat zij niet gericht zijn op of dienstbaar zijn aan het maken van winst voor zover deze niet voor de vervulling van hun omroepaak bestemd is.

Het is de minister die de bevoegdheid heeft uit te maken wie in aanmerking komt en hoeveel tijd hij krijgt.

Zendgemachtigden zijn op dit ogenblik :

Nederlandse Omroep Stichting (N.O.S.) - Dienst Radio-Programma, Regionale Omroep Noord en Oost, Regionale Omroep Zuid, Dienst Televisieprogramma, Stichting Televisie Academie (Teleac), Stichting Nederlandse Onderwijs Televisie (NOT).

Omroeporganisaties ;

Algemene Vereniging Radio Omroep AVRO
Stichting Katholieke Radio Omroep KRO
Ned. Christelijke Radio Vereniging NCRV

Omroepvereniging VARA
 Omroepvereniging VPRO
 Televisie en Radio Omroep Stichting TROS

Kerkgenootschappen :

Interkerkelijk Overleg in Radio aangelegenheden IKOR
 Stichting Convent van Kerken CvK
 Rooms Katholiek Kerkgenootschap RKK
 Christian Science Committee

Genootschappen op geestelijke grondslag :

Humanistisch Verbond
 Orde van Vrijmetselaren onder het Groot-Oosten der
 Nederlanden
 Vereniging 'De Vrije Gedachte'

Politieke Partijen :

Katholieke Volks Partij
 Partij van de Arbeid
 Volkspartij voor Vrijheid en Democratie
 Anti-Revolutionaire Partij
 Christelijke Historische Unie
 Pacifistisch-Socialistische Partij
 Communistische Partij Nederland
 Boerenpartij
 Gereformeerd Politiek Verbond
 Democraten '66

Andere Instellingen :

Stichting Radio Volksuniversiteit
 Stichting tot bevordering van sociale en culturele doel-
 einden door televisie en radio : SOCUTERA
 Bond zonder Naam
 Humanitaire Idealistische Radio-Omroep, HIRO
 Ned. Stichting voor Morele Herbewapening
 Ned. Vereniging voor Sexuele Hervorming
 Rijksvoorlichtingsdienst, RVD
 Stichting Etherreclame (STER)

Onder deze zendgemachtigden wordt de zendtijd voor tele-
 visieuitzendingen (per 1 oktober 1968 vastgesteld op
 65 uur en 36 minuten verdeeld over Nederland I en Neder-
 land II) en radiouitzendingen (per 1.10.1968 299 uur per
 week) verdeeld.

Van de totale zendtijd wordt aan de NOS-radio tenminste
 15 % toegewezen en aan de NOS-televisie tenminste 25 %
 en ten hoogste 40 %.

Het overblijvende deel wordt gedeeld door de omroepen
 (minus de zendmachtigingen die de minister verleende aan

de STER en aan culturele, politieke en maatschappelijke instellingen) die daartoe worden onderscheiden in categorieën A, B en C respectievelijk tenminste 400.000, 250.000 en 100.000 leden of contribuanten tellende. De zendtijd wordt over deze organisaties verdeeld in een verhouding 5-3-1 en wel zo dat elke organisatie A vijfmaal, en elke organisatie B driemaal zoveel zendtijd krijgt als een organisatie C, maar met dien verstande dat een C-omroep ten minste 2 ½ uur en een aspirant ten minste één uur per week op het scherm mag komen. Aan aspirant-omroeporganisaties wordt voor de duur van maximaal twee jaar van 3 uur per week voor de radio en een uur per week voor de televisie.

b. samenwerking

Een tweede belangrijk facet van het nieuwe bestel is de regeling van een zo positief mogelijk gerichte samenwerking tussen de zendgemachtigden en vooral de verzorging van een gezamenlijk programma, zowel voor radio als voor televisie. Ook ter wille van die samenwerking en coördinatie werd door de wetgever de Nederlandse Omroepstichting (NOS) - de hervormde NRU en NTS - als orgaan van samenwerking van alle zendgemachtigden opgericht.

De leiding van de NOS berust bij een bestuur dat 24 leden telt. De helft van het aantal leden wordt benoemd door de omroeporganisaties. Een kwart plus de voorzitter wordt benoemd door de Kroon en het resterende 1/4 deel wordt in overleg met de minister aangewezen door een aantal culturele organisaties (het Nederlands Cultureel Contact, de Nederlandse Jeugdgemeenschap, de Nederlandse Sportfederatie etc.). Uit dit bestuur is een dagelijks bestuur gekozen bestaande uit de door de Kroon benoemde voorzitter en zes leden.

De Stichting neemt de dienstverlenende taken van de vroegere NRU en NTS, zij het in wat gewijzigde omschrijving, over. De NOS is onder meer belast met de zorg voor de studios en met het beheer van de verschillende diensten en instellingen die ter beschikking staan van alle omroeporganisaties (de omroeporkesten, de fonothek, enz.). Zij is belast met de research, de regeling van de arbeidsvoorwaarden en de vertegenwoordiging van de omroep in het buitenland. Daarnaast moet zij de programma's van de verschillende zendgemachtigden coördineren. Er is ook zendtijd gegeven aan de NOS om in radio en televisie een "gezamenlijk programma" uit te zenden, dat geacht wordt van de gezamenlijke geestelijke, culturele en maatschappelijke stromingen in het Nederlandse volk een weerspiegeling te geven. Het NOS programma bestaat voorts uit een aantal uitzendingen die zich

bij uitstek voor een gezamenlijke aanpak lenen zoals journaal, regionaal nieuws, internationale programma's, speciale reportages en programma's op nationale feestdagen. De verzorging hiervan geschiedt door een eigen programmastaf in samenwerking met de staven van de omroepverenigingen.

Extra-zendtijd heeft de NOS tenslotte gekregen ten behoeve van de uitzendingen die zij in samenwerking met de Stichting Nederlandse Onderwijs Televisie (NOT) verzorgt en voor de uitzendingen van de Stichting Televisie Academie (TELEAC).

Het geven van richtlijnen en aanwijzingen voor dit NOS programma is de taak van de programmaraad onderscheidelijk voor de radio en de televisie, die bestaat uit een voorzitter, tevens lid, en een door de minister te bepalen aantal leden. De voorzitter en 1/3 van het aantal overige leden wordt door de Kroon benoemd. Een derde van het aantal leden wordt aangewezen door de omroeporganisaties en nog eens 1/3 door representatieve organisaties op cultureel en maatschappelijk terrein.

Ook de kerkgenootschappen en de genootschappen op geestelijke grondslag kunnen hun vertegenwoordigers aanduiden. De programmaraad heeft geen directe bemoeienis met de samenstelling van de NOS programma's.

Om bij de veelheid van zendgemachtigden toch tot een harmonische programmering te geraken voorziet de omroepwet tenslotte in de oprichting van twee programmacoördinatie commissies, een voor de radio en een voor de televisie.

De taak van deze commissie is drievoudig : Zij moeten elk op hun gebied bevorderen dat een evenwichtig en harmonisch totaal programma ontstaat, dat ongewenste herhalingen worden voorkomen en dat geen gelijksoortige programma's tegelijkertijd worden uitgezonden.

Elke commissie bestaat uit 5 leden. De voorzitter wordt benoemd door de Kroon, twee leden worden aangewezen door de omroeporganisaties en twee leden worden in overleg met de minister door nationale culturele en maatschappelijke organisaties aangewezen.

Hier weze nog vermeld dat het toezicht op de omroep wordt uitgeoefend door een regeringscommissaris en dat een omroepraad de regering van advies dient omtrent de met de omroep in verband staande onderwerpen.

Reclame in Radio en Televisie

Een derde facet van de nieuwe omroepwet is de reclame. De nieuwe regelingen maken het mogelijk voor en achter bepaalde programma's op vaste tijden reclameboodschappen uit te zenden op alle netten via radio (sinds 1 maart 1968) en televisie (sinds 2 januari 1967). De bepalingen betreffende de reclameuitzendingen wijken niet af van de overgangsregeling.

Voor de uitzending van reclameboodschappen kunnen voor de radio ten hoogste 24 minuten voor de televisie ten hoogste 15 minuten per zendernet en per dag worden gebruikt, plus ten hoogste 50 % voor omlijsting en intervallen.

In 1967 waren 95 minuten zendtijd netto per week beschikbaar voor reclametelevisie. De reclameblokken zijn geplaatst voor en/of na nieuwsuitzendingen. Die zendtijd is sindsdien voortdurend uitgebreid. Het aantal minuten per week laat de volgende ontwikkeling zien:

	<u>1967</u>	<u>1968</u>	<u>1969</u>
Nederland I	59	69	72
Nederland II	36	36	54
Totaal	95	105	126

Ondanks deze groei van het zendtijd-aanbod is de spanning tussen vraag en aanbod voortdurend toegenomen.

Wat de radioreclame betreft werd besloten de reclameboodschappen te plaatsen voor én na de meest beluisterde nieuwsbulletins op Hilversum I, II en III, terwijl voor een later stadium de mogelijkheid van invoering van reclame op andere punten in het programma dan bij nieuwsbulletins uitdrukkelijk is opengehouden. Op Hilversum I en II verschijnt de reclame (telkens 1 minuut) voor en na de nieuwsbulletins van 8.00, 12.30 uur c.q. 13.00 uur en 18.00 uur c.q. 18.30 uur. Op Hilversum III voor en na de nieuwsbulletins van 10.00 uur t/m 16.00 uur. Het gezamenlijk zendtijdaanbod voor de aanvang van de radioreclameuitzendingen werd aldus vastgesteld op 26 minuten per dag waarvan 12 minuten op Hilversum I en II en 14 minuten op Hilversum III.

De verkoop van de reclamezendtijd is opgedragen aan een van alle belangengroepen onafhankelijke Stichting - DE STICHTING ETHER RECLAME - die ook de tarieven vaststelt. De nieuwe prijs van televisiereclame varieert van 64 gulden tot 320 gul-

den per seconde, waarop een toeslag wordt berekend van 15 pct. bij inwilliging van bepaalde wensen met betrekking tot het tijdstip van uitzending. In juli en augustus worden de secondeprijzen met 10 pct. verlaagd (1). Secondeprijzen per reclameblok op de radio variëren van 15 tot 60 gulden (2).

De Ster wordt geleid door een klein bestuur van deskundigen op het gebied van reclamewezen, de massacommunicatiemiddelen en de bedrijfseconomie. De overheid en de zendgemachtigde omroeporganisaties worden door waarnemers in het bestuur vertegenwoordigd.

Er is ook een Reclameraad, waarin de verschillende bij de radio- en televisiereclame betrokken belangen vertegenwoordigd zijn, die controle uitoefent op de tariefpolitiek van de Stichting en op de naleving van door hem en onder goedkeuring van de minister van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk vastgestelde voorschriften omtrent de inhoud van de reclameuitzendingen. Die verstrekkende algemene voorschriften en bijzondere regelingen moeten waken tegen mogelijke uitwassen die zich op het gebied van de omroepreclame kunnen voordoen en moeten die gevaren tot een aanvaardbaar minimum reduceren (3).

De Reclameraad heeft tevens een functie bij de beslechting van eventuele geschillen tussen de programmaverzorgende instanties en de Stichting die de Reclame uitzendt. De Reclameraad moet ook eigener beweging ^{of} of zijn verzoek de minister van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk van advies dienen in die gevallen waarin een beslissing van de bewindsvan op het onderhavige terrein vereist is.

De netto-opbrengst van de reclame in de televisie en radio wordt hoofdzakelijk aangewend ter financiering van de programma's van de andere zendgemachtigden. Zij wordt gevoegd bij de opbrengst van het luister- en kijkgeld. Een gedeelte van de opbrengst van de reclameuitzendingen

-
- (1) Tarieven, algemene voorwaarden en technische voorschriften televisiereclame zendjaar 1968, Stichting Ether Reclame, Hilversum 1968, p. 5.
 - (2) Radioreclame - tarieven - algemene voorwaarden en technische voorschriften, zendjaar 1968, Hilversum, Stichting Ether Reclame, p. 4.
 - (3) Voorschriften van de Nederlandse Televisiereclame vastgesteld door de Reclameraad, Rijswijk, 1968, 16 blz.

gedurende de overgangstijd werd gereserveerd voor een financiële compensatie, die aan de pers wordt geboden om haar aanpassing aan de nieuwe situatie te vergemakkelijken indien een duidelijk aantoonbare vermindering van haar inkomsten accres mocht optreden (1). Daarna zal worden nagegaan of deze compensatie moet worden voortgezet.

Conclusie

Gekomen aan het slot van mijn beschouwing meen ik een paar conclusies te mogen trekken.

Met de omroepwet is niet iedereen onverdeeld gelukkig. De omroepwet die op 29 mei 1969 in Nederland in werking is getreden, heeft sinds hij in ontwerp bestond, bij voortduring kritiek ontmoet. Ik behoef slechts te herinneren aan de behandeling van het wetsontwerp in de Staten-Generaal, waar van bepaalde zijden scherp stelling werd genomen tegen het ontwerp. Van recentere datum zijn de pogingen van critici in en buiten de omroep om de invoering van de wet tegen te houden. Leest U er tenslotte de Nederlandse kranten en weekbladen op na en het zal U geen moeite kosten een artikel te vinden waarin voor of tegen het omroepbestel geschreven wordt. Een van de voornaamste bezwaren is wel dat de wet de structuren van het omroepwezen in Nederland, het roemruchte bestel, weer voor jaren vastlegt. De tegenstanders wijzen er verder op dat het omroepbestel zo ingewikkeld wordt omdat er zoveel organisaties bij betrokken zijn, dat er te veel zendtijd is voor de NOS waar te weinig mee wordt gedaan, enz. enz. Maar wie de kritiek uit vakkringen doorleest, ontdekt dat eigenlijk weinigen volkomen afwijzend staan tegenover de omroepwet. De kritiek richt zich meer tegen bepaalde details dan tegen de gehele conceptie, die teveel qualiteiten heeft om geheel te kunnen worden genegeerd. Want bij alle bezwaren die tegen de omroepwet zijn in te brengen, moet erkend worden dat het systeem waarin de wet voorziet in beginsel meer ruimte laat voor uitingsvrijheid en voor ontplooiing van culturele creativiteit dan een nationale omroep met een monopoliepositie zou doen.

(1) Van de netto-opbrengst van de kleurreclame in 1967, ongeveer 45.670.000 gulden, ging 17,1 mln. naar de uitgevers van dagbladen, tijdschriften en nieuwsbladen als compensatie voor de schade die zij door de invoering van de televisiereclame hebben geleden.

De verdienste van het Nederlandse bestel "nieuwe stijl" is ongetwijfeld de grote uitingsmogelijkheid der geestelijke en maatschappelijke stromingen.

De grote constructieve levensovertuigingen krijgen in het Nederlandse systeem de gelegenheid zich zelf ten voete uit te tekenen. Zij krijgen de kans om heel de levensstijl welke gepaard gaat met hun stellingen te tonen.

Voor slechts één luister- en kijkgeld krijgt men een diversiteitsiteit van opvattingen en meningen in huis, overeenkomstig de pluriformiteit van de Nederlandse samenleving. Het ontmoetingskarakter van de NOS geeft bovendien minderheden die niet aan het getalscriterium willen of kunnen voldoen, in deze programma's de mogelijkheid te functioneren.

Dit is niet slechts een waarborg voor objectiviteit, maar intelligente toeschouwers en luisteraars verkiezen deze aanpak boven het bekende neutrale grijs. Een volledig contact van de burger met de in zijn land levende groepen is welhaast niet denkbaar. Het systeem leidt bovendien tot een strijd om de luisteraar en de kijker en brengt de omroepverenigingen in onderlinge wedijver tot bijzondere prestaties die nodig zijn voor de instandhouding en uitbreiding van de eigen omroep.

Bij ons bestaat zo iets eenvoudig niet. Al te vaak krijgt de Belgische kijker de indruk dat de veiligheid van de vaste benoeming het bij onze omroepmedewerkers schijnt te halen op het frisse initiatief, de originele, dynamische en volwassen aanpak.

Kort : Ondanks de kritiek op onderdelen is de nieuwe omroepwet in Nederland te waarderen als een eerlijke poging om een sluitende wettelijke regeling tot stand te brengen van het Nederlandse omroepbestel in overeenstemming met de inzichten van de overgrote meerderheid van de volksvertegenwoordiging, met respect voor het historisch gegroeide royale kansen biedend aan het verlangen naar openheid en samenwerking in belang van kijker en luisteraar.

Het is te hopen dat men er ook bij ons eens in gelukken zal een omroepstructuur te concipieren die primo beantwoordt aan eisen van de democratie en aan de aard van het medium, secundo waarborgen biedt voor een optimale vervulling van haar veelzijdige functies (informatie, educatie, recreatie) en waarin tertio de belangen van alle betrokkenen tot een harmonisch geheel worden samengevoegd.

Herman VAN PELT.